

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA

Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

Școala Doctorală de Sociologie

TEZĂ DE DOCTORAT

-Rezumat-

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

Prof. Univ. Dr. TRAIAN VEDINAȘ

STUDENT-DOCTORAND

CATARAMĂ DIANA

Cuprins

Introducere	4
Capitolul 1	7
1.1. Cadru contextual.....	7
1.2 Impactul proiectelor miniere în comunități locale în literatura de specialitate	17
1.2.1 Mina de aur Tarkwa din Ghana.....	17
1.2.2 Mina de cupru și aur OK Tedi din Papua Noua Guinee.....	20
1.2.3 Proiectul minier de la Roșia Montană în literatura de specialitate	22
Capitolul 2	28
2.1 Metodele și tehnicile utilizate, concepte și teorii	28
Capitolul 3	43
3.1 Aspecte generale: moștenirea culturală și istorică	43
3.2 Roșia Montană: trecut și prezent	45
3.3 Familie, comunitate și moștenirea intergenerațională.....	49
3.4 Relații sociale în Roșia Montană: între atașamentul față de loc și capitalul de putere	57
3.4.1 Tradiții în Roșia Montană: sacrificarea porcului și rolurile de gen.....	64
3.4.2 Hainele: diferențe de status.....	70
3.4.3 Interacțiuni sociale în zona rurală.....	73
3.4.4 Obiceiuri gastronomice.....	74
3.4.5 Sărbători specifice Roșiei Montane: oportunitate de persuasiune	77
Capitolul 4	86
4.1 Agenți de influență și situații conflictuale în Roșia Montană	87
4.2 „Ghidul nostru și ghidul lor”: efectele proiectului minier RMGC.....	111
4.3. A vinde pentru a rămâne sau a vinde pentru a pleca și urmările exploatărilor miniere	126
Capitolul 5	136
5.1 Ritualul funerar și deshumările de la Roșia Montană.....	137
5.2 Întârzierea procesului de strămutare – desolidarizarea unei comunități.....	146
5.3 „Un oraș în devenire” sau un oraș fantomă?	149
Concluzii	154
Cuvânt de încheiere	162
Resurse bibliografice	163
Anexe.....	175

Roșia Montană, între local și global

Cuvinte cheie: Roșia Montană, teoria schimbării culturale, ecologie culturală, situații conflictuale, exploatare minieră, cianură, relocare, strămutare, deshumare, depopularea zonei, demolarea caselor, lipsa locurilor de muncă, implicarea forțelor extra-locale, desolidarizarea comunității.

Acestă teză de doctorat urmărește să prezinte modul în care o comunitate dintr-o zonă rurală din România se raportează la mecanismele modernizării și ale globalizării în perioada contemporană. Am conceput și realizat o cercetare de teren în comunitatea rurală Roșia Montană, aflată în zona Munților Apuseni.

Membrii comunității din Roșia Montană reacționează diferit la proiectul minier propus de o companie cu capital majoritar canadian care presupune schimbări la nivel socio-economic, dar și modificări ale mediului natural din punctul de vedere al percepției actorilor sociali asupra habitatului, a modificărilor aduse peisajului zonei și a spațiului pe care aceștia îl locuiesc. Identitatea actorului social poate fi definită, în acest context, prin apartenența la grupul format din cei care susțin proiectul minier RMGC sau grupul celor care se împotrivesc demarării acestui proiect minier. Prin acest demers antropologic se urmărește descrierea aspectelor fundamentale ale vieții contemporane din Roșia Montană, cu precădere modul în care anumite evenimente semnificative sunt constituite, folosite, înțelese și încărcate cu sens de către membrii comunității. Astfel, am luat parte la activități și evenimente din viața membrilor comunității pentru a identifica și analiza moduri de acțiune ale actorilor sociali, în primul rând, ca o comunitate, și în al doilea rând, ca membrii ai comunității în care își manifestă individualitatea.

Problematika cercetării este urmărită pornind de la datele calitative obținute prin aplicarea metodelor de cercetare specifice, constând în interviul semi-structurat și interviul de tip povestea vieții. Corpusul de date a fost îmbogățit și prin utilizarea metodei focus-grup și a observației participative pe un eșantion reprezentativ pentru populația comunității. Am mai recurs la realizarea arborelui genealogic ca metodă de completare a datelor de cercetare.

Populația interviuată este formată din membrii comunității din Roșia Montană, aceștia sunt localnici care se opun proiectului, localnici care susțin proiectul și localnici care se află într-

o poziție de neutralitate. Prin urmare, avem localnici care sunt angajați ai companiei miniere RMGC, localnici care se auto susțin financiar, precum și membrii ai ONG-urilor, asociațiilor și fundației din Roșia Montană, dar și localnici aflați în proces de strămutare. Interesul cercetării s-a îndreptat într-un mod firesc spre localnicii din Corna, așzare ștersă de pe hartă în propunerea proiectului minier RMGC și acoperită de ape cu cianuri și halde de steril. De asemenea, pentru a avea o privire mai amplă asupra funcționării mecanismelor globalizării, am observat luările de poziție a celor care vin din-afara granițelor Roșiei Montane, precum și ale României, cu ocazia vizitelor organizate de aceștia la fața locului, dar și în cadrul diferitelor evenimente organizate la Roșia Montană vizând protecție a mediului sau cu rolul de protest civic.

Prin urmare, situația problematică în care se găsește Roșia Motană este încadrată într-un context politic la nivel național, dar și internațional. Situațiile conflictuale apar în momentul în care se formează opoziția din Roșia Montană care a simțit că le sunt lezate drepturile, iar procesele de strămutare și relocare accentuează schimbarea socială forțată la care comunitatea din Roșia Montană este suspusă. Implicarea organizațiilor internaționale, a oamenilor de știință, a cetățenilor români și a comunității internaționale consolidează mișcarea de opoziție și menține statul român într-o stare de incertitudine care amână luarea unei decizii ferme, în situația în care Uniunea Europeană îndeamnă la precauție în utilizarea cianurii în exploatarea minieră. Amploarea proiectului minier ridică probleme privind distrugerea mediului și habitatului, utilizarea cianurii în extragerea aurului și argintului de la Roșia Montană, întinarea moștenirii culturale și istorice, declasarea monumentelor naturii și istorice, gradul de angajare în zonă și riscuri ale sărăciei.

Teza este structurată pe capitole și subcapitole unde sunt descrise și explicate temele identificate în urma realizării muncii de teren, acestea fiind însoțite de fragmente relevante din interviurile realizate în Roșia Montană cu membrii comunității, dar și de idei științifice identificate în lucrările de specialitate care au rolul de a face lumină în demersul științific pe care îl întreprind.

În introducere, se face apel o scurtă trecere în revistă a temelor care descriu situația problematică de la Roșia Montană.

În capitolul 1 este descris cadrul contextual în care putem analiza cazul Roșia Montană, cum s-a ajuns ca o comunitate în minerit să trezească interesul unei companii cu capital străin într-un context politic și economic care a permis companiei să poată achiziționa proprietăți în Roșia

Montană pentru exploatarea zăcământului auro-argentifer prin metoda extragerii cu cianuri. Cazurile de exploatare miniere din literatura de specialitate, cum ar fi cazul minei de aur Tarkwa din Ghana și cel al minei de cupru și aur OK Tedi din Papua Noua Guinee reprezintă cazuri de urmărit pentru a înțelege ce se întâmplă la Roșia Montană. Făcând o comparație cu proiectul minier RMGC am identificat similitudini în situațiile derulate la Roșia Montană. Astfel, se doresc a fi evocate contextele în care țările urmează să fie exploatate prin forță de muncă ieftină, aici standardele de mediu nu sunt ridicate, clasa politică funcționează ca un facilitator, iar proiectele miniere propuse de companiile transfrontaliere ajung să fie privite ca singure posibilități de obținere a locurilor de muncă și de prosperitate economică. De asemenea, to în acest capitol am făcut o sinteză a lucrărilor de specialitate relevante despre Roșia Montană.

Capitolul 2 se referă la metodele și tehnicile utilizate în cercetarea de teren, curpinde teoriile și conceptele care constituie cadrul teoretic la aceste lucrări, tema de cercetare, ipoteza lucrării, obiectivele cercetării și întrebările de cercetare. Lista cu persoanele intervievate și codurile atribuite acestor, de altfel și elemente de interes în descrierea acestora ca subiecți relevanți pentru cercetarea de față, sunt atașate la Anexe.

Capitolul 3 cuprinde descrierea aspectelor generale specifice localității Roșia Montană, tradițiile și obiceiurile pentru a arăta cum s-au păstrat acestea până în prezent, cum au fost afectate de propunerea de exploatare minieră. Moștenirea culturală a localității cu tradiție în minerit stă la baza organizării la nivel familial și social. Sărbătorile specifice locului și evenimentele din familie îi determină pe reprezentanții companiei RMGC să se implice în viața localnicilor pentru a încerca să se apropie de comunitate și să fie acceptați ca membri ai comunității.

În capitolul 4 sunt enumerați agenți de influență la nivel local și național, organizațiile nonguvernamentale, fundațiile și asociațiile implicate în susținerea sau stoparea proiectului minier RMGC, descrierea contextului politic și demersurile Uniunii Europene raportate la respectarea drepturilor omului și utilizarea cianurii în exploatarea minieră. Efectele proiectului minier au apărut în momentul în care relațiile dintre membrii comunității s-au deteriorat datorită achiziționării masive a proprietăților de către compania RMGC și demolării caselor fără a avea cumpărate în totalitate proprietățile din perimetrul industrial, au început procesele de strămutare, relocare și deshumare.

În capitolul 5, se acordă atenție ritualului funerar și deshumărilor, apoi întârzierii procesului de strămutare care ține într-o stare de incertitudine pe localnicii care au optat să fie strămuțați în viitorul centru al așezării situat la Piatra Albă. Însă datorită stagnării proiectului minier datorat opoziției locale și de la nivel național, ei continuă să locuiască în fostele lor case vândute companiei și sunt respinși de restul comunității din Roșia Montană. Și nu în cele din urmă, apariția unei mici așezări de cabane fără fundație de pe Valea Nanului, la baza haldei de steril a carierei Cetate, arată interesul actorilor sociali de a deține o proprietate pe care să o vândă companiei RMGC în vederea obținerii unui câștig financiar.

În concluzie, cazul Roșiei Montane este cercetat în lucrarea de față pentru a identifica modul în care o comunitate minieră a reacționat la proiectul de exploatare minieră propus de o companie cu capital străin și cu un istoric de fiziuni succesive de capital și care presupune închiderea minei de stat, strămutarea și relocarea comunității, deshumarea cimitirelor, extinderea ariei de exploatare minieră, periclitarea patrimoniului și mediului înconjurător, utilizarea tehnologiei moderne de extragere a aurului și argintului bazată pe cianuri.

Cercetarea de teren a avut ca scop studierea și înțelegerea modului în care a luat naștere fenomenul Roșia Montană și a modului în care sunt afectate relațiile sociale deoarece propunerea de exploatare minieră a separat comunitatea și a contribuit la ruperea relațiilor familiale și comunitare. Membrii comunității aleg, pe de o parte, să rămână în Roșia Montană și să se împotrivescă proiectului, iar pe de altă parte, să vândă proprietățile și să se mute din Roșia Montană.

În ceea ce privește ipoteza de la care a pornit acest studiu, datele arată faptul că, dacă o comunitate este pusă în situația de a gestiona evenimentele și deciziile ce survin punerii în funcțiune a mecanismelor globalizării și modernizării, luările de poziție și modul de a gestiona schimbările ce survin acestor luări de poziție, diferă de la un actor social la altul. Însă dacă este studiat modul în care fiecare actor social își concepe propria strategie și își dezvoltă mecanisme de apărare, se observă că tocmai aceste strategii reprezintă mecanismele prin care o comunitate reacționează la propunerea exploatării miniere de la Roșia Montană și acționează conform așteptărilor și strategiile pe care le-a construit.

Analizând cazul Roșia Montană pornind de la teoria lui Julian H. Steward, putem identifica următoarele aspecte: compania schimbă modul de organizare a spațiului, există interese la nivel politic, apar conflicte la nivel local, natura este supusă transformării, iar identitatea culturală este folosită pentru salvarea teritoriului. Roșia Montană, o comunitate rurală dintr-o țară pe cale de dezvoltare, ridică la nivelul Uniunii Europene problemele privind dreptul la dezvoltare și la un mediu curat, protejarea patrimoniului și creșterea nivelului de trai, pierderea identității culturale și acceptarea fenomenului de glocalizare. În mod practic, propunerea proiectului minier presupune ca o comunitate cu o gândire tradiționalistă să fie supusă unei schimbări sociale forțate care presupune procese de relocare, strămutare sau izolare socială. Dar, conform definiției termenului de glocalizare și a mecanismelor modernizării, practicile globale se aduc la nivelul unei comunități care este de dorit să își păstreze moștenirea culturală într-un spațiu modificat de exploatarea minieră. Pentru că de fapt asta și urmărește glocalizarea, obiectivul fiind de a aduce la nivel local practicile globale folosite de marile corporații pentru a facilita accesul la resurse și a moderniza comunități și spații care astfel au acces la exemple concrete de mecanisme de dezvoltare economică și socială. Până la acest nivel nu pare să fie ridicată vreo dificultate în calea globalizării și a glocalizării.

Însă, dacă este continuat acest raționament, putem vedea că atașamentul față de loc și simbolistica atribuită locului într-un mediu aflat în schimbare, validat și de teoria schimbării culturale a lui Julian H. Steward, ne îndeamnă să vedem că ecologia culturală nu ar mai fi posibilă dacă politicile de mediu nu ar mai reuși să mențină un echilibru între sistemul individual și cel social. Teoria ecologiei culturale surprinde interacțiunile dintre comunitate și mediul înconjurător în care aceasta își desfășoară activitățile și dezvoltă comportamente pro-mediu pentru a asigura continuitatea viețuirii în acel loc.

Relațiile dintre membrii familiilor și armonia dintre membrii comunității au fost puse în balanță cu posibilitatea capitalului economic pe care locuitorii Roșiei Montane îl puteau obține în urma afacerii imobiliare cu RMGC. Strămutarea și relocarea locuitorilor din comunitate au afectat relațiile interpersonale, determinând luări de poziție și situații conflictuale în comunitate. Grupul de opozanți, care se formase în 2001 pentru a se opune proiectului de exploatare minieră prin metoda cianurației, începuse să își piardă din membrii datorită faptului că printre primii care au

ales să își vândă proprietatea și să plece din zonă au fost chiar unii membrii ai opoziției care susțineau că roșienii trebuie să reziste și să nu cedeze presiunii banilor.

Dintre cei care au rămas în Roșia Montană sunt cei care așteaptă să se deschidă plățile pentru achiziționarea de proprietăți de către companie, cei care se opun proiectului minier și vor să locuiască în continuare în Roșia Montană fiind atașați de loc și de sensul pe care locuirea în acest spațiu îl dă poveștii vieții lor, precum și cei care sunt prinși în procesul de strămutare. Perioada în care s-a realizat această cercetare a surprins etapa de stagnare în care se află proiectul minier RMGC începând cu anul 2006 de când încearcă obținerea autorizațiilor pentru a demara construcția minei, dar se lovește de opoziția locală și spiritul civic al cetățenilor.